

podignuta kupola na osmostranu tamburu. Njegovo su djelo i izražajni kipovi apostola Petra i Pavla u tabernakulima na vrhu sjev. portala te ležeći kip biskupa Šišgorića i dva putta u crkvi. Krstionica katedrale sagrađena je 1443. pod juž. apsidom. Taj mali prostor, presvođen kupolom sastavljenom od devet velikih kamenih ploča, ispunjen je bogatim gotičko-renesansnim ukrasom. Na pojasnicama iznad nosećih pilastara nalaze se izražajni likovi proroka pod gotičkim tabernakulima, a u poljima između njih renesansni anđeli u plitku reljefu. U sredini prostora tri gola dječaka puna životne snage pridržavaju krsni zdenac. Sakristiju katedrale gradio je 1452–54 (kamene su dijelove, prema njegovu modelu iz sadre, izrađivali klesari na Braču već 1450); podignuo ju je na tri stupa da bi prolaz pod njom bio slobodan, a zidove koji nose bačvasti svod sagrađio je dosljedno primjenjujući svoje izvorno načelo spajanja tanjih kamenih ploča utorenih u jači kameni okvir.

Usporedo s radovima na šibenskoj katedrali, koju je naposljetku ostavio nedovršenu, J. D. preuzima i poslove u drugim dalm. i tal. gradovima. — U Zadru 1444. radi na uređenju svetišta nad svodovima u franjevačkoj crkvi, od čega su ostale sačuvane samo dvije karakteristično ukrašene konzole, a 1450. rekonstruira biskupsku palaču. — U Splitu 1446–48. gradi kapelu Sv. Arnira uz predromaničku crkvu Sv. Eufemije u sklopu samostana benediktinki. U kapeli (danas jedinom sačuvanom dijelu porušena samostana) postavio je oltar-grobnicu (od 1835. u Kaštel Lukšiću); na njoj je isklesao ležeći lik biskupa Arnira i prikaz njegova kamenovanja u reljefu renesansne kompozicije, na kojemu pojedini likovi podsjećaju na antičku umjetnost. God. 1448. prihvaća narudžbu da u splitskoj stolnoj crkvi izradi kapelu i oltar Sv. Staša. Premda se u radu morao držati osnovnoga oblika kapele Sv. Dujma s druge strane glavnoga oltara, koju je 1427. izradio Bonino da Milano, Juraj je nadmašio svojega prethodnika u ukrasu i plastičnoj snazi realističkih skulptura. Ciborij kapele ukrašen je kasnogotičkim lišćem, a na vrhu zabata su kipovi *Navještenja* i anđela. U gornjemu dijelu oltara leži Sv. Staš, mladenačkih individualiziranih crta lica, dok su s prednje strane u reljefu prikazana četiri crkvena oca i prizor *Bičevanja Krista*, jedno od najboljih Jurjevih ostvarenja, koje odaje kipara snažne individualnosti. U Splitu se iskazao i kao vrstan graditelj gospodskih palača, sagrađivši sa suradnicima veliku palaču obitelji Papalić s bogato ukrašenim portalom, ložom u dvorištu i dvoranom koja se otvara širokom kvadriforom. U gotičkome je stilu pregradio romaničku palaču pokraj Zlatnih vrata, a njegov je stil uočljiv na tzv. Maloj Papalićevoj palači, portalu kuće Cipci i jednom portalu na Dosudu. — U Pagu je zabilježena njegova aktivnost vezana uz gradnju novoga naselja 1443: na tome velikome gradilištu prisutan je 1449, 1451. i 1457, kada zajedno sa suradnicima ugovara izradu dijela zidina i utvrda. S biskupom Palčićem sklapa 1465. ugovor o gradnji biskupske palače. Radove na pročelju župne crkve, koje je povjerio svojim suradnicima, ugovorio je 1466. — God. 1464–66. J. D. je u službi Dubrovačke Republike zaposlen na gradnji utvrda; po njegovu je modelu izgrađena kula Sv. Katarine i dovršena Minčeta, na kojoj je ranije zidao tal. graditelj M. Michelozzi. U to vrijeme nastao je i njegov jedini skulptorski rad u Dubrovniku, snažni kip Sv. Vlaha koji se nalazi u Sorkočeviću ljetnikovcu.

J. D. je mnogo radio i u Italiji: 1454. vozi kamen s Brača u Rimini, 1461. spominje se u Ravenni, 1466. u Urbinu, pred kraj života radio je na pročelju crkve Santa Maria u Città Nuova u Markama. O tim radovima nije ništa pobliže poznato. U Anconi, gdje je najviše radio, sačuvana su tri njegova velika djela. God. 1451. ugovara izradu Lože trgovaca (Loggia dei Mercanti), na kojoj radi sve do 1458. Raskošno pročelje zgrade otvoreno je u prizemlju šiljastolučnim arkadama, a na katu biforama s čipkastim kružićima. Tu su pod baldahinima postavljene četiri alegorijske figure svjetovnih kreposti, među kojima se po realističkim oblicima renesansnoga ženskoga akta ističe *Milosrđe*. Usporedo s gradnjom Lože trgovaca radi i monumentalniji, bogato ukrašen portal crkve San Francesco delle Scale s četiri velika kipa u tabernakulima sa strane portala, reljefom *Stigmatizacija Sv. Franje* u luneti i velikim poligonalnim baldahinom s gotičkim fijalama na vrhu. Slične je koncepcije i ukrasa portal za crkvu anconskih augustinaca, naručen 1460, na kojemu se posebno ističe reljef Sv. Augustina u borbi protiv hereze. J. D. nije ga zgotovio pa ga 1494. dovršavaju tal. majstori.

Pri radovima u dalm. i tal. gradovima Jurju su pomagali brojni suradnici i učenici, kojima je povjeravao i samostalne radove po svojim nacrtima. Najvažniji su A. Aleši, koji se kasnije razvio u plodnoga i samostalnoga

JURAJ MATIJEV DALMATINAC, *Milosrđe*. Ancona, Loggia dei Mercanti

umjetnika, te I. Pribislavić, s kojim je radio u Šibeniku, Rabu i Anconi. Jurjeva umjetnička snaga i razgranata djelatnost odlučno su utjecale na dalji razvoj dalm. arhitekture. S velikoga gradilišta šibenske katedrale, na kojoj je radio sve do smrti 1473/75, širili su se po čitavoj Dalmaciji arhitektonski, dekorativni i skulptorski oblici što ih je on razvio. Analiza renesansne komponente u Jurjevima skulpturama i pojedinim arhit. ostvarenjima pokazuje niz dodirnih točaka s Donatellovim i Michelozzijevim radovima. Stoga Jurjev dolazak i rad u Dalmaciji dovode do snažnoga proširenja kasnogotičke dekoracije venecijanskoga karaktera, kao i do prvoga prodora najrazvijenijih firentinskih renesansnih oblika. Time se Juraj, po svojoj darovitosti jedna od najjačih pojava naše starije umjetnosti, ravnopravno svrstava u prvu generaciju »problematicara« renesanse iz sred. XV. st.

LIT.: D. Frey, Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini, Jahrbuch CC, 1913, 1–4 (umnoženi hrvatski prijevod, Zagreb 1975). — Lj. Karaman, Umjetnost u Dalmaciji, XV i XVI vijek, Zagreb 1933. — M. Prelog, Dva nova »putta« Jurja Dalmatinca i problem komponente u njegovoj skulpturi, Peristil, 1961, 4. — C. Fisković, Juraj